

LÄNSSTYRELSEN
Älvsborgs län
Miljö och planenheten
Handläggare, direktval
Robert Andersson
Tel 0521—27 01 70

BESLUT
Datum
1994-05-16

Diarienummer
231—19432—93
60—206

Kopia till
Akten
Pärmen

Enligt Sändlista

Bildande av naturreservatet Höljerudsforsarna

Uppgifter om naturreservatet

Benämning:	Naturreservatet Höljerudsforsarna
Kommun:	Bengtsfors
Socken:	Steneby
Läge:	Vid Upperudsälven 3 km S Bengtsfors, 1 km N Billingsfors
Kartblad:	Ekonomisk karta 9199 Topografisk karta 98 Dals Ed NO
Gränser:	Innerkanten av den på bifogade karta (bilaga 1) angivna gränslinjen. Banvallen i väster ingår ej i reservatet.
Fastigheter och ägare:	Se särskild lista (bilaga 3)
Naturvårdsförvaltare:	Bengtsfors kommun
Areal:	45 ha, varav 32,5 ha skogsmark, 10,5 ha vatten och 2 ha tomt och öppen mark.

Beskrivning av området

Upperudsälven rinner i en sprickzon med sjöar och höljor och däremellan korta forssträckor från Lelången till Väneren. Mellan Bengtsbrohöljen och Laxsjön är fallhöjden 14,5 m fördelade på ursprungligen tre forssträckor. Forsen vid Billingsfors är sedan långt tillbaka utnyttjad för kraftproduktion. Höljerudsforsarna består av den övre forsen, en ca 250 m lång forssträcka med 6,1 m fallhöjd och den nedre mindre forsen med ca 2 m fallhöjd samt mellanliggande hölja. Forsarna har aldrig varit torrlagda eller nämnvärt påverkade av dämning.

Övre Höljerudsforsen har en mycket hög biologisk produktion, som beror av att det omedelbart uppströms finns en sjö, att forsen har stor vattenföring, längd och fallhöjd samt i botten sand- och grussubstrat. Detta ger ett bra födounderlag för t ex öring och strömmare,

vilka forsarna är mest kända för.

Upperudsälven avvattnar en stor del av norra Dalsland och sydvästra Värmland via bl a Stora Le, Foxen och Lelången. Medelvattenföringen via Höljerudsforsarna är ca 24 m³/s och toppar förekommer upp mot 110 m³/s. De naturliga forsarna har förutom stora biologiska värden också betydande värden för landskapsbilden.

Skog täcker sluttningarna på båda sidor. Ett modernt skogsbruk bedrivs men genom svårigheter att utnyttja vissa delar av skogsmarken på den östra sidan, bl a på grund av den branta topografin, finns partier med värdefull naturskog. Skogen utgör en viktig inramning av forsområdet, både biologiskt och för landskapsbilden.

Påverkan på området har skett genom Dalslands kanal, som tillkom på 1860-talet och järnvägarna Uddevalla-Lelångenbanan på 1890-talet och DVVJ på 1920-talet. Den nu nedlagda ULB-järnvägen tangerar endast området medan däremot DVVJ korsar området med en bro vid Bengtsbrohöljens utlopp. För slussningen på kanalen krävdes dammar för att hålla vattenståndet konstant. Trots exploateringen har naturvärdena till stor del bestått. Även industriutsläpp från klor-alkalifabrik och från sulfidfabrik i Bengtsfors har påverkat vattenkvaliteten. De skador på öringen i forsområdet som konstaterats härrör sannolikt från dioxin- och tungmetallbemängda sediment i Bengtsbrohöljen.

Tillgängligheten för det rörliga friluftslivet är stor genom tillgången till Dalslands kanal samt gång och cykelvägar. Som närrekreationsområde ligger det inom gång-avstånd för ca 6 000 invånare i Bengtsfors och Billingsfors tätorter. Här finns också goda möjligheter för ett begränsat men exklusivt öringsfiske.

Området kan lätt nås med båt och kanot på Dalslands kanal, till fots eller på cykel på den iordningställda gång och cykelvägen mellan Bengtsfors och Billingsfors och från Stuputområdet i Billingsfors via gångstig. Parkeringsutrymme finns vid reningsverket i Bengtsfors och vid badplatsen vid Bengtsbrohöljen.

Planering m m

Området kring forsarna angavs redan 1976 som skyddsvärt i länets naturvårdsplan (klass II, högt naturvärde). 1981 gjordes en översiktlig bedömning av vattenområdet där forsarna gavs ett högt skyddsvärde (klass II). I länsstyrelsens naturvårdsprogram från 1985 för de 300 största sjöarna har de uppströms liggande sjöarna Lelången och Bengtsbrohöljen särskilt högt naturvärde (klass I) och nedströms liggande Laxsjön högt naturvärde (klass II).

Området ingår även i riksintresse för friluftslivet respektive kulturminnesvården.

Utökat strandskydd om 200 m gäller för hela Dalslands kanal. Området omfattas, liksom övriga delar av Dalslands kanals sjösystem, av särskilda hushållningsbestämmelser (3 kap 2 § NRL).

I "Miljöstrategin inför 2000-talet" anges som mål för länet att kvarvarande opåverkade forsar och strömsträckor inte skall exploateras. Vidare anges särskilt i åtgärdsförslagen att

Höljerudsforsarna avsätts som naturreservat senast år 1995.

Vattendomar

Vattendomstolen lagligförklarade den 3 december 1993 dels rivningen av den gamla och dels uppförandet av den nya regleringsdammen vid Bengtsbrohöljens utlopp.

Grunden för beslut

Avsikten med reservatsbildningen är att för framtiden säkra de biologiska och landskapsbildsmässiga värdena i och kring Höljerudsforsarna. Området har t ex stor betydelse som lek- och uppväxtområde för den lokala öringstammen och för övervintrande strömstarar. Forsarna hyser i övrigt en artrik fauna och har t ex tidigare varit en viktig utterlokal och forsområdet kan få betydelse för denna art i framtiden.

Områdets värde för turism och rekreation skall bevaras och ökas.

Områdets behov av skydd

Höljerudsforsarna med omgivning har stora värden ur bl a följande aspekter:

- limnologi: Höljerudsforsen har biologiskt intressanta vattenmiljöer och värdefull hydrologi med forsar och lugnvatten.
- geologi: Forsarna följer en intressant förkastning mellan två olika bergformationer.
- kulturhistoria: Dalslands kanal har stort kulturhistoriskt värde och är av riksintresse för kulturminnesvården.
- friluftsliv: Forsarna med omgivning har stor betydelse som rekreationsområde för boende i Billingsfors och Bengtsfors men även av stor betydelse för det rörliga friluftslivet och båtlivet.

Förutsättningarna för faunan får inte försämrats. Ytterligare ingrepp i området och reglering av vattenflödet skulle kunna innebära ett allvarligt hot mot den lokala öringstammen och övriga värden i rinnandevattenmiljöer.

Den omgivande skogen har också betydelse för det limniska ekosystemet.

Vattenkraftutbyggnad, ökad reglering av Bengtsbrohöljen, rationellt skogsbruk, täktverksamhet, väg- och ledningsdragning är exempel på arbetsföretag som kan påverka områdets naturvärde negativt.

Ärendets beredning

1988 aktualiserades en vattenkraftutbyggnad av Höljerudsforsarna i Bengtsfors kommun.

Detta föranledde kommunen att den 29 maj 1989 anta en 'Översiktsplan för området kring Höljerudsforsarna'. Kommunens avsikt är att arbeta för att forsarna bevaras och att området utvecklas för turism och friluftsliv i enlighet med 3 kap 2 § naturresurslagen.

Kommunfullmäktige i Bengtsfors kommun uppdrog 1989 åt miljö- och hälsoskyddsnämnden i kommunen att i samråd med länsstyrelsen utarbeta förslag till naturreservat för det mest skyddsvärda området och även undersöka om skyddsåtgärder i övrigt behövs.

I avvaktan på att bevarandefrågorna klarlades hemställde miljö- och hälsoskyddsnämnden på uppdrag av kommunfullmäktige i Bengtsfors kommun den 10 november 1989 hos länsstyrelsen om temporära skyddsföreskrifter för Höljerudsforsarna.

Den 6 februari 1990 beslutade länsstyrelsen att med stöd av 11 § naturvårdslagen meddela vissa förbud mot att utan länsstyrelsens tillstånd vidta åtgärder som kan skada det aktuella området.

I egenskap av markägare överklagade Vattenfall den 27 februari 1990 länsstyrelsens beslut till regeringen. Den 8 oktober 1992 beslutade regeringen att avslå överklagandet. Regeringen fann att det aktuella området bör skyddas enligt 11 § naturvårdslagen under den tid som länsstyrelsen har bestämt för att närmare utröna förutsättningarna för förordnande av naturreservat till skydd för områdets naturvärden och dess värde för friluftsliv, turism och kulturminnesvård.

Den 24 november 1992 meddelade länsstyrelsen, med stöd av 11 § naturvårdslagen, förlängd giltighet till den 1 december 1993 för vissa förbud i området, i avvaktan på slutligt beslut i reservatsfrågan.

Under perioden med interimistiska förordnanden har länsstyrelsen lämnat dispens från de tillfälliga förbuden vid fem tillfällen som gällt bl a framdragande av ny luftledning, anläggande av permanent flytbrygga, rivning och uppförande av ny regleringsdamm samt vissa underhållsarbeten.

Samtliga berörda markägare utom Vattenfall Västsverige har ställt sig positiva till reservatsbildning. Bengtsfors kommun liksom Statens Naturvårdsverk tillstyrker. Yttranden har i övrigt inkommit från bl a skogsvårdsstyrelsen som också tillstyrker.

Länsstyrelsens bedömning

Som ovan framgått är naturreservatets utformning resultatet av ett omfattande utredningsarbete. Bestämmelser, skötselriktning etc har slutligen utformats efter flera kontakter med bl a berörda sakägare. Under denna process har ett flertal ändringar i förslaget genomförts.

Vattenfall Västsverige har i sitt yttrande avstyrkt reservatsbildningen och hävdar att rådande vattenförling inte är optimal för naturmiljön. En reglering på det sätt som redovisats i utbyggnadsplanerna är bättre för naturmiljön och förenligt med de värden som avses

skyddas. I händelse av reservatsbildning yrkar Vattenfall på ersättning för utebliven möjlighet att utnyttja sin fallrätt.

Vid kraftverken i Bengtsfors och Billingsfors finns gällande vattendomar varför länsstyrelsens beslut inte kommer att påverka möjligheten att reglera vattenflödena vid dessa kraftverk.

För befintlig fallrätt inom naturreservatet utgår ingen intrångsersättning.

I Vattenfalls utbyggnadsförslag kommer vattenföringen att begränsas till 2-4 m³/s. Den nu rådande medelvattenföringen är 24 m³/s. Utbyggnadsvattenföringen är enligt utredningen 40 m³/s. Endast vid höga vattenflöden, företrädesvis vid vår- och höstflod, kommer således mer än 2-4 m³ att passera genom farsen. Sommartid när flest människor besöker området kommer vid normala förhållanden endast minimitappning att ske om vattenkraftsutbyggnaden skulle ske. Vintertid med endast redovisad minimitappning föreligger risk för bottenfrysning av forsen vilket hotar betingelserna för den speciella faunan och floran, t ex för övervintrande strömstarar.

Forsen är det sista större förhållandevis opåverkade vattendraget i Dalsland. En utbyggnad av denna finner länsstyrelsen oförenlig med de bevarandevärden som området och forsen har.

Vattenfall Västsverige och Göteborgs Stiftsamfällighet har båda yrkat på ersättning för det intrång reservatsbildningen innebär i det ekonomiska skogsbruket. Ersättning för skogsinnehaven kommer att prövas i enlighet med naturvårdslagens bestämmelser.

Området är av riksintresse för friluftsliv och kulturmiljövården och omfattas av särskilda hushållningsbestämmelser med stöd av 3 kap 2 § naturresurslagen.

Länsstyrelsen bedömer att ett bevarande av Höljerudsforsarna som naturreservat medför en från ekologisk, social och samhällsekonomisk synpunkt långsiktigt god hushållning i enlighet med naturresurslagens bestämmelser.

Med avvägning mellan berörda allmänna och enskilda intressen anser länsstyrelsen att naturreservat bör bildas med den avgränsning och de bestämmelser som nedan följer.

Länsstyrelsens beslut

Det beskrivna området som avgränsas med innerkanten av en tjock heldragen linje på bifogad karta (bilaga 2) bör av skäl som ovan nämnts särskilt skyddas på grund av sin betydelse för kännedomen om landets natur. Länsstyrelsen förklarar därför med stöd av 7 § naturvårdslagen (1964:822, omtryckt senast 1991:641) området som naturreservat.

Naturreservatets namn skall vara naturreservatet Höljerudsforsarna.

Ändamålet med naturreservatet skall vara att bevara områdets limnologiska, biologiska och kulturhistoriska värden och att göra området tillgängligt för friluftsliv.

Föreskrifter för naturreservatet

För att trygga ändamålet med naturreservatet förordnar länsstyrelsen med stöd av 8-10 §§ naturvårdslagen och 9-10 §§ naturvårdsförordningen (1976:484) att följande föreskrifter samt bestämmelser om naturvårdsförvaltningen skall gälla.

A. Föreskrifter med stöd av 8 § naturvårdslagen om inskränkningar i rätten att förfoga över fastigheter inom naturreservatet

Utöver vad som eljest gäller är det förbjudet att

1. förändra vattendrags djup eller läge;
2. avleda vatten;
3. anlägga väg, bro eller parkeringsplats;
4. gräva, spränga, schakta, tippa, muddra, fylla ut, dämma eller valla in;
5. bedriva täkt i någon form, kommersiellt eller för husbehov;
6. slutavverka skog, gallra eller utföra annan skogsvårdande åtgärd, för skötselområde 10 se nedan;
7. dra fram luftledning;
8. uppföra helt ny byggnad eller anläggning eller utföra till- eller påbyggnad av befintlig byggnad eller anläggning;
9. plantera in främmande växt- eller djurart och främmande fiskstammar eller fiskarter.

Vidare är det förbjudet att utan länsstyrelsens tillstånd

10. anlägga stig eller brygga;
11. uppföra mast, antenn eller liknande anordning;
12. dra fram markledning eller borra;
13. slutavverka skog, gallra eller utföra annan skogsvårdande åtgärd inom skötselområde 10.

Åtgärder enligt bifogade (bilaga 6) fastställda skötselplan får dock utföras utan hinder av föreskrifterna A6, A8 och A10. Åtgärder vid vändplatsen inom skötselområde 2 får utföras utan hinder av föreskrift A4. Föreskrifterna gäller ej tomtmark eller motsvarande samt normalt underhåll av järnvägen och befintliga luftledningar.

B. Föreskrifter med stöd av 9 § naturvårdslagen om skyldighet att tåla visst intrång

Markägare och innehavare av särskild rätt till marken förpliktas tåla att följande anordningar utförs och åtgärder vidtas för att tillgodose ändamålet med naturreservatet, nämligen

1. gränsmarkering och upplysning om naturreservatet i enlighet med bifogad skötselplan;
2. anläggande och skötsel av stigar i området i enlighet med bifogade skötselplan;

3. Hävd av kanalområdet och röjning och gallring i enlighet med bifogade skötselplan.

C. Föreskrifter med stöd av 10 § naturvårdslagen om vad allmänheten har att iaktta inom naturreservatet

Utöver vad som eljest gäller är det förbjudet att

1. på land framföra motordrivet fordon;
2. göra upp eld annat än på av naturvårdsförvaltaren anvisad plats;
3. tälta annat än på av naturvårdsförvaltaren anvisad plats;
4. anordna båttävling eller liknande tävling.

Föreskriften C1 gäller inte fastighetsägare och besök samt transporter till fastigheter och för de skogsbruksåtgärder som skall utföras i enlighet med skötselplanen samt spårbunden trafik.

D. Föreskrifter med stöd av 9§ naturvårdsförordningen rörande naturvårdsförvaltningen av naturreservatet

1. Bengtsfors kommun skall vara naturvårdsförvaltare.
2. Länsstyrelsen meddelar föreskrifter om naturvårdsförvaltningen genom att fastställa bifogade skötselplan (bilaga 6).

Enligt 37 och 38 §§ naturvårdslagen gäller bland annat att den som uppsåtligt eller av oaktsamhet bryter mot föreskrift som meddelats enligt 8 eller 10 § samma lag kan dömas till böter eller fängelse i högst sex månader och förpliktas ersätta kostnad som föranleds av gärningen.

Har någon vidtagit åtgärd i strid mot meddelad föreskrift, kan länsstyrelsen enligt 39 § naturvårdslagen vid vite förelägga honom att rätta vad olovligt skett. Länsstyrelsen har vidare möjlighet att hos kronofogdemyndigheten få handräckning för att åstadkomma rättelse.

Hur man överklagar, se bilaga (formulär 2).

Beslut i ärendet har fattats av länsstyrelsens styrelse. I styrelsens beslut har deltagit landshövdingen samt ledamöterna Kjell Eldensjö, Gunnar Engqvist, Sven-Ingvar Eriksson, Ulrik Hammar, Gunnar Högborn, Ingvar Karlsson, Elizabeth Nyström, Leif Olsson och Lars-Gerhard Westberg samt ersättarna Birgitta Jonsson och Henrik Olsson.

I den slutgiltiga handläggningen har deltagit länsrådet Åkerlund, miljövårdsdirektören Enander, biträdande miljövårdsdirektören Schafferer och byrådirektören Andersson, föredragande, miljö- och planenheten samt länsassessorn Josefson, förvaltningsenheten, överlantmätaren Dalbert, överlantmätarmyndigheten och fiskerikonsulenten Lettesjö,

lantbruks- och veterinärenheten.

Bengt K Å Johansson

Robert Andersson

Bilagor:

1. Översiktskarta
2. Beslutskarta
3. Fastighetsförteckning
4. Sändlista
5. Hur man överklagar
6. Skötselplan